

УДК 332. 025. 12

Коломийчук Н. М.,*викладач кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано значення державного фінансового контролю у соціально-економічному розвитку суспільства, обґрунтовано теоретичні засади державного фінансового контролю як функції управління фінансами.

Ключові слова: *контроль, економічний контроль, державний фінансовий контроль, бюджетний контроль, Державний бюджет.*

В статье проанализировано значение государственного финансового контроля в социально-экономическом развитии общества, обоснованы теоретические основы роли государственного финансового контроля как функции управления финансами.

Ключевые слова: *контроль, экономический контроль, государственный финансовый контроль, бюджетный контроль, Государственный бюджет.*

In the article the value of state financial control is analyzed in socio-economic development of society, theoretical principles of role of state financial control are reasonable – as functions of financial management.

Keywords: *control, economic control, state financial control, budgetary control, the state budget.*

Постановка проблеми. Впровадження нових принципів господарювання на основі ринкових відносин потребують докорінної перебудови управлінських функцій держави включаючи контрольні. Питання фінансового контролю є особливо актуальним у наш час, адже якою б досконалою не була фінансова система та політика держави, вони не сприятимуть отриманню бажаних результатів без побудови ефективного фінансового контролю. Саме такий контроль здатний забезпечувати ефективний процес формування і використання фінансових ресурсів у всіх сферах економіки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання фінансового контролю досліджували: О. О. Анісімов, В. Д. Базилевич, М. Г. Белов, М. Т. Білуха, О. Д. Василик, П. І. Гайдуцький, М. М. Голочань, Г. М. Давидов, О. С. Даневич, В. Г. Дем'янишин, Є. В. Калюга,

М. С. Малєїн, В. М. Мурашко, М. О. Никоневич, В. І. Невідомий, В. С. Огородник, В. М. Радіонова, Л. А. Савченко, Р. Г. Сомоев, В. І. Стоян, В. М. Федосов, С. І. Юрій, І. Я. Чугунов та ін. Незважаючи на це, дуже багато концептуальних теоретичних і практичних питань залишаються недостатньо ґрунтовно дослідженими та дискусійними й надалі.

Мета і завдання дослідження. З огляду на це метою дослідження є аналіз теоретико-методологічних засад сутності фінансового контролю та визначення його ролі у соціально-економічному розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Більшість вітчизняних вчених-економістів, які досліджують проблеми державного контролю висловлюють різні думки щодо його сутності та значення. Зокрема О. Д. Василик, С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Даневич, Г. М. Давидов, Є. В. Калюга та інші вважають, що фінансовий контроль є функцією управління фінансами, яка включає контроль за дотриманням фінансово-економічного законодавства у процесі формування та використання грошових фондів [1, с. 342; 9, с. 581; 4, с. 6] Поряд з цим Г. М. Давидов зазначає, що специфіка державного контролю полягає в тому, що при його проведенні використовуються вартісні показники, які визначають кінцевий результат господарського процесу [2, с. 10]. Але при здійсненні фінансового контролю використовують окрім вартісних ще й кількісні показники, наприклад, при проведенні інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, про що Г. М. Давидов не вказує.

В. Г. Дем'янишин зазначає, що найчастіше вчені-економісти використовують терміни "державний контроль", державний фінансовий контроль" за допомогою яких пояснюють практичну реалізацію контрольної функції бюджету, доволі рідко вживаючи термін "бюджетний контроль", який дає змогу встановити, наскільки ефективно, економічно, раціонально, законно використовуються бюджетні кошти. Розкриття сутності контролю він ґрунтує на вченнях про Державний бюджет, економічний контроль та економічний механізм. Виходячи з того, що бюджет являє собою грошові відносини, пов'язані з розподілом та перерозподілом валового внутрішнього продукту з метою формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави. Саме розподіл та перерозподіл ВВП здійснює розподільча функція фінансів. Вона проявляється у бюджетному регулюванні, бюджетному фінансуванні, податковому та неподатковому механізмах мобілізації доходів бюджету, а контрольна – на практиці як бюджетний контроль. [3, с. 362].

В. І. Невідомий та М. О. Никоневич стверджують, що сутність державного фінансового контролю розкривається через основні завдання, за допомогою яких виявляються відхилення від прийнятих законів, стандартів, визначеної ефективності, доцільності й економічності управління фінансовими ресурсами, однак ці науковці не наголошують на тому, що державний фінансовий контроль є функцією управління фінансами. Окрім цього, з погляду наукової методології, досить суперечливим є розгляд сутності за допомогою завдань [5, с. 247; 6, с. 250].

Серед російських вчених можна виділити В. І. Шлейникова та В. М. Радіонову, які розглядають фінансовий контроль як одну з функцій системи управління фінансовими відносинами, основним завданням якої є відстеження правильності функціонування цих відносин на рівні конкретного об'єкта управління з метою виявлення відхилень, про які доцільно повідомляти органи, що можуть вплинути на покращення ситуації [7, с. 28]. В. О. Воронов та Н. В. Фадейкіна стверджують, що фінансовий контроль – це особлива функція фінансів, метою якої є розкриття відхилень від прийнятих стандартів законності та ефективності управління фінансовими ресурсами [7, с. 41]. Однак науковці не аргументують цю “особливу функцію фінансів”.

Реалізація ефективної політики у сфері державних фінансів посідає важливе місце у процесі регулювання економічного розвитку держави. Одним із основних інструментів державного регулювання економіки є система державного фінансового контролю, яка є важливим чинником соціально-економічного розвитку держави в цілому. Фінансовий контроль є найважливішою функцією державного управління. Тільки належне використання контролю в управлінні державними фінансовими ресурсами надасть можливість створити необхідні передумови для здійснення в державі ефективної економічної політики. Впевнено можна сказати про те, що з розвитком та реформуванням економіки України, реалізацією державних програм виникає потреба в ефективній системі фінансового контролю. Саме від того, наскільки достовірною та правильною є інформація, яка надається цією системою, залежить ефективність управлінських рішень, прийнятих керівниками усіх рівнів, а значить, і фінансовий стан держави та соціальний добробут суспільства.

Фінансовий контроль є однією з найважливіших функцій управління державними фінансовими ресурсами, ефективність здійснення державної фінансової політики залежить від організації цілісної системи цього контролю. Цілком правильним є твердження про те, що від ступеня прозорості державних фінансів, від їхнього стану, ефективного використання державної власності фактично залежить довіра до держави як з боку власних громадян, так і зарубіжної спільноти. Отже, можна стверджувати, що важливим чинником впливу на стан державних фінансів є діюча система державного фінансового контролю.

Сьогоднішні для нашої країни досить актуальними проблемами є ефективність витрачання державних коштів, здійснення фінансового контролю за діяльністю виконавчої влади, адже саме від правильності прийняття законодавчих актів, пов'язаних із витрачанням бюджетних коштів і використанням державної власності, залежить, чи буде досягнута поставлена мета для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства. Ефективне, раціональне використання державних коштів є важливою передумовою правильного управління державними фінансами. Зміст фінансового контролю визначається фінансовою діяльністю держави, складо-

вою частиною якої він є. Забезпечення своєчасного, повного надходження державних грошових коштів, сприяння їх збільшенню, активний пошук нових джерел доходів – у цьому полягає, на нашу думку, завдання і одне з основних призначень фінансового контролю.

В Україні перехід до ринкових відносин, проведення економічних реформ спричинили послаблення майже усіх видів контролю на державному рівні. Сьогодні можна сказати, що за роки реформ не вдалося створити ефективної системи державного контролю та його регулювання. Це негативно впливає на економіку країни. Адже саме за допомогою контролю у процесі формування та правильного використання фінансових ресурсів держави, здійснюється регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві, моніторинг роботи тих, хто приймає певні відповідні рішення, забезпечується стабільність фінансових відносин держави.

Недооцінка ролі контролю негативно позначається на економіці країни. Проаналізувавши ефективність фінансового контролю в Україні, можна виявити низку проблем, а саме:

- дублювання діяльності різних контролюючих органів, адже нині у нашій державі фінансовий контроль здійснюють численні, не пов'язані між собою органи: Міністерство фінансів України, Рахункова палата України, Державна податкова адміністрація України, Національний банк України, Пенсійний фонд, Державна митна служба та ін.;

- недосконалість та суперечливість чинного законодавства та нормативно-правових актів щодо регулювання фінансових операцій;

- не завжди професійний та ефективний підбір кадрів;

- невпорядкованість термінології у системі державного контролю;

- низька ефективність використання бюджетних коштів і державної власності та результатів самого державного контролю;

- відсутність дієвої системи відповідальності за фінансові порушення;

- низький рівень інформаційно-комунікативного та статистичного забезпечення.

Таким чином, проблеми удосконалення та посилення державного фінансового контролю залишаються актуальними і сьогодні, адже реформування системи контролю має не тільки важливе соціально-економічне значення, а й відіграє провідну роль у становленні демократичного суспільства.

Розв'язання проблем підвищення ефективності державного фінансового контролю потрібно здійснювати систематично. Виходячи із вищесказаного, можна сформулювати основні напрями підвищення ролі фінансового контролю:

- створити відповідну нормативно-правову, інформаційну та методологічну базу державного фінансового контролю;

- вирішити на законодавчому рівні питання, пов'язані з матеріально-технічним та соціальним забезпеченням працівників контролюючого апарату;

- посилити вимоги до контролю за власністю держави;

– упорядкувати у законодавчих актах термінологію, які державні органи влади та посадові особи користуються правом цього контролю, яким чином його здійснюють і в яких сферах його застосовують.

Висновки. Проаналізувавши роль фінансового контролю в Україні на сучасному етапі, можна стверджувати, що основним завданням державного фінансового контролю є, в першу чергу, не здійснення нагляду за дотриманням норм і використанням державних фінансів, а сприяння тому, щоб фінансові ресурси держави використовувались економно, цілеспрямовано, ефективно, раціонально та законно.

Необхідність розвитку системи державного фінансового контролю в Україні зумовлена об'єктивною потребою в створенні ефективної та дієвої системи контролю для протистояння загрозам в економічній сфері, а саме: це забезпечення надходжень до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів; зменшення кількості та обсягів фінансово-бюджетних порушень; стабілізація стану фінансово-бюджетної дисципліни; посилення ролі держави в системі фінансового контролю.

Найважливішими напрямками посилення ролі і значення державного фінансового контролю у соціально-економічному розвитку суспільства вважаємо удосконалення нормативної та методологічної бази, посилення вимог до якості та результатів, удосконалення підходів до реалізації матеріалів контролю та підвищення ефективності кадрової політики.

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
2. Давидов Г. М. Аудит / Г. М. Давидов. – К.: Знання, 2001 – 363 с.
3. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України / В. Г. Дем'янишин. – Т.: ТНЕУ, 2008. – 495 с.
4. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління / Є. В. Калюга Є. В. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 320 с.
5. Невідомий В. І. Перспективи розвитку незалежного фінансового контролю в системі органів державного управління / В. І. Невідомий В. І. [“Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні”]: зб. праць Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. проф. В. Д. Базилевича]. – К., 2009. – С. 247.
6. Никонович М. О. Необхідність системної стандартизації державного фінансового контролю / М. О. Никонович [“Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні”]: зб. праць Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. проф. В. Д. Базилевича]. – К., 2009. – С. 250.
7. Радионова В. М. Финансовый контроль: Підруч. / В. М. Радионова, В. И. Шлейников. – М.: ИД ФБК – Пресс, 2002. – 320 с.
8. Фадейкина Н. В. Финансовый контроль в сфере государственного сектора экономики: Монограф. / Н. В. Фадейкина, В. А. Воронов. – Новосибирск.: СИФБД. – 414 с.
9. Юрій С. І. Казначейська система: Підруч. / С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Даневич. – 2-ге вид. змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.